

Nebi Miş

nmis@setav.org

Kim Daha Dayanıklı, Geri Adımı İlk Kim Atacak?

ABD tarafı şunu gördü: Sıcak savaş devam ettiğinde ve İran vurulduğunda içerde sertlik yanlısı siyasi ve askeri yapılar güçlendi. Toplumsal konsolidasyon görüntüsü arttı. Dolayısıyla ABD, donmuş çatışma süreciyle birlikte baskıyı devam ettirerek İran'ın iç dengelerinin tepkisini görmek istiyor. Böylece doğrudan askeri müdahaleyle elde edemeyeceği bir sonucu, sistem içi aşınma yoluyla üretmeye çalışıyor. Donmuş çatışmalar, doğası gereği kırılgandır ve her an yeniden sıcak savaşa evrilebilir. Bu nedenle ABD'nin zaman ve baskı üzerine kurulu stratejisi, daha büyük ve kontrol edilmesi zor krizlerin zeminini hazırlayabilir.

Savaşın ne zaman biteceğini, tüm dünya gibi, Trump da bilmiyor. Geçici ateşkesin süresinin dolmasının ardından Trump, ateşkesi belirsiz bir süre için uzattı. İlk tur görüşmelerden bir sonuç çıkmadı. İkinci tur görüşmeler ise Pakistan ve diğer arabulucuların tüm çabalarına karşın bir türlü gerçekleştirilemedi.

ABD ve İran, ilk tur görüşmelerde birbirlerinin pozisyonlarını, kırmızı çizgilerinin neler olduğunu, hangi başlıklarda esneyebileceklerini gördüler. Hem ABD hem de İran, savaşın sonlanmasını istiyor. Müzakerelerin devamından yanalar. Bunu her iki taraf da açıkça söylüyor. Ancak hâlâ "anlaşma noktasından" uzaktalar.

İran'ın, müzakereleri sürdürse de diplomasiye güvensizliği devam ediyor. Trump'ın aynı konuşmanın içinde bile birbiri ile çelişen ve "İran teslim oldu"

minvalindeki açıklamaları, müzakereleri kolaylaştırmaktan daha çok İran'ın güvensizliğini derinleştiriyor. Özellikle ABD'nin deniz ablukasını başlatması, yaptırımlara yeni başlıklar eklemesi ve bölgedeki askeri varlıklarını tahkim etmesi, İran tarafının müzakerelere yönelik şüphesini somutlaştıran yeni unsurlar.

Müzakereleri zorlaştıran önemli dinamiklerden biri de iç kamuoyları. Trump, sahada tam üstünlük sağlayıp "zafer kazandım" diyebileceği bir durum ortaya çıkmadığı için müzakere sonuçları üzerinden bir zafer ilanı yapmak istiyor. Daha müzakereler sonuçlanmadan kamuoyunu zafer anlatısına hazırlamak istiyor. Bu strateji, İran'ın müzakereleri bir mücadele yöntemi olarak kullanmasını kolaylaştırıyor. "Sahada kazanmadığını masada veremeyiz" yaklaşımıyla hareket ediyor.

İkinci tur müzakerelerin başlaması durumunda, nükleer programın geleceği ve Hürmüz Boğazı, görüşmelerin ana kilit noktasını oluşturacak. Diplomasi kapısı

ABD/İSRAİL-İRAN SAVAŞI, “DONDURULMUŞ BİR ÇATIŞMA” SÜRECİNE GİDİYOR. ATEŞKES DEVAM ETSE DE TARAFLARIN POZİSYONUNDA BİR DEĞİŞİM YOK. DİPLOMASİ DIŞLANMIYOR, ANCAK MÜZAKERELERİN SEYRİ İLE İLGİLİ TAKVİM MUĞLAK. DONMUŞ ÇATIŞMA SÜRECİNDE “ZAMAN”, KRİTİK BİR DEĞİŞKEN HALİNE GELİYOR. ATEŞKESİN BELİRLİ BİR TAKVİME BAĞLANMAMASI VE SÜREKLİ UZATILMASI, İRAN ÜZERİNDE KALICI BİR BELİRSİZLİK BASKISI OLUŞTURUYOR. TRUMP, BU BELİRSİZLİĞİN İRAN İÇİNDE FARKLI GÜÇ ODAKLARI ARASINDA GÖRÜŞ AYRILIKLARINI DERİNLEŞTİRECEĞİNİ ÖNGÖRÜYOR.

kapanmadı. Taraflar son günlerde birbirlerine çeşitli anlaşma planları gönderiyorlar. Son olarak, İran tarafının gönderdiği çözüm teklifine Trump'ın tepkisi, “kabul edilemez” şeklinde oldu. Trump'ın, İsrail'in Kan News kanalına 3 Mayıs'ta yaptığı bu açıklamanın ardından hem kalıcı barışa ulaşmak hem de sürdürülebilir barış imkânının hâlâ zor olduğu görülüyor.

Hürmüz Kozunun Ekonomisi

İran'ın hem savaşta hem de müzakerelerde en önemli kozu hâlâ Hürmüz Boğazı. Kendisi ile anlaşılan ülkelerin gemilerinin geçişine izin veriyordu. Buradan da savaş döneminde bile önemli bir ekonomik kazanç elde ediyordu.

Trump, uyguladığı abluka ile İran'ın kozuna karşı kendi kozunu hayata geçirdi. İran'ın günde 500 milyon dolar kaybettiğini ileri sürüyor. Savaş öncesinde küresel petrol arzının kilit taşıma yollarından biri olan Hürmüz'den günlük 20 milyon varil petrol ve ürünleri taşınyordu. Şimdi Hürmüz'de “çifte abluka” var. Bu çifte ablukada İran, “küresel ekonomi bu şoka daha ne kadar dayanabilir” stratejisi ile müzakereleri maksimalist bir kazançla yürütmek istiyor.

Gerçekten de enerji piyasaları, tarihinin en büyük tehdidi ile karşı karşıya. Uluslararası Enerji Ajansı Başkanı, Avrupa'nın altı haftalık jet yakıtı kaldığını duyurdu. Birçok havayolu şirketi uçuşları azalttı. Üretim zincirleri aksıyor, gıda ve enerji fiyatları hızla artıyor. Milyonlarca insanın yoksulluk riski yükseliyor.

Şu an savaş bir barış anlaşması ile durdurulsa bile, enerji akışının haftalarca normale dönmeyeceği ve hasar gören enerji altyapılarının toparlanmasının yıllarca sürebileceği tahmin ediliyor. İran, Hürmüz'ün yanında Babü'l Mendebe'i de güvensizleştirmesi durumunda, zaten dayanma eşiği giderek zayıflayan birçok ülkede krizler derinleşecek.

Dondurulmuş Çatışmanın Hesabı

ABD/İsrail-İran savaşı, “dondurulmuş bir çatışma” sürecine gidiyor. Ateşkes devam etse de tarafların pozisyonunda bir değişim yok. Diplomasi dışlanmıyor, ancak müzakerelerin seyri ile ilgili takvim muğlak.

Donmuş çatışma sürecinde “zaman”, kritik bir değişken haline geliyor. Ateşkesin belirli bir takvime bağlanmaması ve sürekli uzatılması, İran üzerinde kalıcı bir belirsizlik baskısı oluşturuyor. Trump, bu belirsizliğin İran içinde farklı güç odakları arasında görüş ayrılıklarını derinleştireceğini öngörüyor. Müzakerayı önceleyen diplomatik çizgi ile daha sert güvenlikçi yaklaşım arasındaki gerilimin giderek daha görünür hale geleceğine yatırım yapıyor.

Nitekim Dışişleri Bakanı Arakçı'nın Hürmüz Boğazı'nın açıldığını duyurmasının üzerinden çok geçmeden, Devrim Muhafızları Ordusu'nun sesi olan haber ajansları Arakçı'yi ve müzakere heyetini hedefe oturttu. Savaşta bir ülkenin barış müzakerelerini yürüten Dışişleri Bakanı'nın hedefe oturtulması, iç politikaya yönelik bir taktik olarak okunmaz. Savaşın ya da müzakerelerin sürdürülmesi ile ilgili, içerde bir ayrışmanın var olduğunun işareti olarak yorumlanır.

ABD tarafı şunu gördü: Sıcak savaş devam ettiğinde ve İran vurulduğunda içerde sertlik yanlısı siyasi ve askeri yapılar güçlendi. Toplumsal konsolidasyon görüntüsü arttı. Dolayısıyla ABD, donmuş çatışma süreciyle birlikte baskıyı devam ettirerek İran'ın iç dengelerinin tepkisini görmek istiyor. Böylece doğrudan askeri müdahaleyle elde edemeyeceği bir sonucu, sistem içi aşınma yoluyla üretmeye çalışıyor.

Donmuş çatışmalar, doğası gereği kırılıgandır ve her an yeniden sıcak savaşa evrilebilir. Bu nedenle ABD'nin

zaman ve baskı üzerine kurulu stratejisi, daha büyük ve kontrol edilmesi zor krizlerin zeminini hazırlayabilir.

Avrupa'nın Yanılsaması

Macaristan'da 16 yıldır iktidarda olan Orban'ın parlamento seçimlerini kaybetmesi, Avrupa'da “tarihi bir dönüm noktası” olarak değerlendirildi. Ana akım siyasi ana-lizciler, bu gelişmeyi Avrupa için bir kazanç olarak gördüler. Orban ile birlikte Avrupalı aşırı sağın hamisi olan Putin ve Trump'ın da kaybettiğini, iki liderin Avrupa üzerindeki nüfuzunun artık azalacağını iddia ettiler. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, seçim gecesi “Macaristan Avrupa'yı seçti” değerlendirmesini yaparak Tisza'nın zaferini coşkuyla karşıladı.

Avrupa uzun süredir çoklu krizlerle boğuştuğu için moral üstünlük hissi sağlayacak en ufak bir gelişmeye bel bağlıyor. Avrupa; ekonomik olarak sıkışmış, savunma ve güvenlik bakımından telaşlı, değerler söylemi aşınmış ve siyasi olarak parçalı bir haldedir. Transatlantik güvenenin aşınması ve Trump'ın NATO'dan ayrılma tehdidi, var olan krizlere çarpan etkisi oluşturmuştur. Toplumlara yönetici elitler arasında her yeni kriz mevcut çatlakları derinleştirmektedir.

Ukrayna savaşı konusunda sergilenen ilkesel duruş ve söylem, Gazze soykırımı ve İsrail sorununda çifte standardı alenen ortaya çıkardı. “Değerler gücü” iddiası, yerle yeksan oldu. ABD/İsrail-İran savaşı, zaten yorgun olan Avrupa ekonomilerini daha da dayanıksız hale getiriyor.

Aynı anda güvenlik, ekonomi, enerji, siyaset ve meşruiyet krizleri yaşayan Avrupa'nın, Macaristan seçim sonuçları ile bu krizlerden kurtulacağı beklentisi koca bir yanılsamadan ibaret. Hatta krizlere yanlış teşhis koyduğunun ve çözümleri de yanlış yerde aradığının en bariz kanıtı. Avrupa'nın önce kendi çelişkileri ve çifte standartları ile yüzleşmesi gerekir.

Macaristan'ın seçilmiş Başbakanı Peter Magyar (solda) Brüksel'de AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen (sağda) ile görüştü. (Dursun Aydemir / AA, 29 Nisan 2026)

Avrupa Komisyonu Başkanı Von der Leyen, katıldığı bir programda Türkiye ile ilgili olarak, "Avrupa kıtasını tamamlamayı başarmalıyız ki; Rus, Türk veya Çin etkisine girmesin" açıklamasını yaptı. Bu açıklama, sehven söylenmiş bir söz ya da tekil bir örnek olarak değerlendirilemez. Avrupa'nın süregelen kendi iç geriliminin ve stratejik tutarsızlığının bir yansımasıdır. Von der Leyen gibi aktörler, Türkiye'yi "birlikte çalışılması gereken stratejik bir güç" yerine "yönetilmesi gereken bir etki alanı" olarak görmeyi bir an önce bırakmalıdır. Bu yaklaşım, Türkiye'den daha çok Avrupa'yı zayıflatır.

Avrupa'nın Türkiye Körlüğü

Avrupa Komisyonu Başkanı Von der Leyen, katıldığı bir programda Türkiye ile ilgili olarak, "Avrupa kıtasını tamamlamayı başarmalıyız ki; Rus, Türk veya Çin etkisine girmesin" açıklamasını yaptı. AB Komisyonu Sözcülüğü bu açıklamayı hemen düzelterek "Türkiye bölgede ekonomik ve siyasi açıdan tartışmasız bir ortaklık" izahatında bulundu. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Von der Leyen'in söz konusu açıklamasını "talihsiz" olarak nitelendirdi.

Bu açıklama sehven söylenmiş bir söz ya da tekil bir örnek olarak değerlendirilemez. Avrupa'nın süregelen kendi iç geriliminin ve stratejik tutarsızlığının bir yansımasıdır. Türkiye'nin son dönemde Avrupa ile yeniden yakınlaşma sürecine girdiği, NATO içinde ve Avrupa savunma mimarisinde ağırlığının arttığı bir dönemde bu sözler söylendi.

Türkiye'yi Rusya ve Çin'in yanına yerleştirmek, Türkiye'nin ürettiği güç kapasite-

sinin, küresel ve bölgesel etkisinin ve stratejik otonomisinin zımni bir kabulüdür. Yanlış olan, Türkiye'yi "stratejik ortaklık" düzleminde değerlendirmeyip "etki unsuru" olarak görmektir. Askeri ve stratejik olarak, Türkiye'nin dışlanmasıyla oluşturulacak bir Avrupa savunma mimarisi teknik olarak da mümkün değildir. Karadeniz güvenliği, Akdeniz dengesi, NATO'nun güney kanadı Türkiye'siz savunulamaz.

Bugün Türkiye, Avrupa ile ilişkilerini sadece AB üzerinden ya da tek kanaldan yürütmemektedir. NATO üzerinden derinleşen bir iş birliği var. Dışişleri Bakanı Fidan'ın Londra'da imzaladığı Stratejik İşbirliği Anlaşması ile İtalya ve İspanya ile son bir yıl içinde imzalanan savunma projeleri, başkentten başkente ilişki biçiminin öne çıkan yeni formatıdır.

Von der Leyen gibi aktörler, Türkiye'yi "birlikte çalışılması gereken stratejik bir güç" yerine "yönetilmesi gereken bir etki alanı" olarak görmeyi bir an önce bırakmalıdır. Bu yaklaşım, Türkiye'den daha çok Avrupa'yı zayıflatır. Bu, rasyonel Avrupalıların da her geçen gün daha fazla dile getirdikleri bir hakikattir. **K**